PUBLIC ADMINISTRATION

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗНИЖЕННЯМ РИЗИКУ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ПРИРОДНОГО І ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ

асп. Кравченко Р. А.,

Україна, м. Київ, Національна академія державного управління при Президенті України

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_sr/30092019/6679

ARTICLE INFO

Received 14 July 2019

Accepted 20 September 2019

Published 30 September 2019

KEYWORDS

public administration,
organizational and legal
principles, risk of emergencies,
emergencies risk reduction,
natural and man-made
emergencies risk reduction.

ABSTRACT

The article based on scientific views of scientists the theoretical approaches to the interpretation of the terms «public administration» and «organizational and legal principles of public administration».

In this paper was attempted to definite the terms «risk of emergencies», «emergencies risk reduction», «natural and man-made emergencies risk reduction». It is noted that the process of introducing best international experience in disaster risk reduction in Ukraine will require a rethinking of the main categories in this area.

Taking into account national and the world approaches to issues of disaster risk reduction the author made an attempt to formulate of the author's definition of «organizational and legal principles of public administration of natural and man-made emergencies risk reduction».

Citation: Кравченко Р. А. (2019) Do Vyznachennia Orhanizatsiino-Pravovykh Zasad Derzhavnoho Upravlinnia Znyzhenniam Ryzyku Nadzvychainykh Sytuatsii Pryrodnoho i Tekhnohennoho Kharakteru. *Science Review*. 7(24). doi: 10.31435/rsglobal_sr/30092019/6679

Copyright: © 2019 Кравченко Р. А. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. Глобальні кліматичні зміни, зростання ризиків виникнення масштабних надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру (далі – НС) дедалі більше усвідомлюються як невід’ємна складова сучасних складних та динамічних процесів, що потребують втручання держави.

Необхідність забезпечення безпеки громадян та зменшення збитків від стихійних лих та техногенних катастроф, обумовлює теоретичне переосмислення змісту діяльності державних інституцій, спрямованих на зниження ризику НС. Реалізація державної політики в сфері запобігання та реагування на НС, що за нинішніх умов зазвичай асоціюється з функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту (далі – ЄДСЦЗ), засвідчила наявність не лише певних здобутків, а й низки проблем, що потребують розв’язання як на теоретичному, так і на практичному рівні. Проблема зниження ризику НС, яка мала б об’єднати причетні до її вирішення різноманітні державні інституції, у діяльності переважної більшості з них або взагалі не враховується, або розглядається як другорядна. Це зумовлює необхідність пошуку шляхів вдосконалення організаційно-правових засад державного управління зниженням ризику НС, що насамперед визначає потребу у з’ясуванні сутності таких засад.

З цією метою доцільно визначитися із змістом таких категорій як «державне управління», «організаційно-правові засади державного управління», «зниження ризику надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру» та суміжні щодо них терміни. Автором також ставиться

завдання запропонувати узагальнене визначення «організаційно-правових засад державного управління зниженням ризику надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру».

Результати дослідження. В адміністративно-правовій науці «державне управління» розглядається переважно як організаційно-правова категорія.

Найпоширенішим, на думку Ю. П. Битяка, є поняття державного управління як самостійного виду державної діяльності, що має організуючий, виконавчо-розпорядчий, підзаконний характер, особливої групи державних органів (посадових осіб) щодо практичної реалізації функцій і завдань держави в процесі повсякденного й безпосереднього керівництва економічним, соціально-культурним та адміністративно-політичним будівництвом [1, с. 8].

Відомий вчений В. Б. Авер'янов поняття державного управління визначив як нормотворчу і розпорядчу діяльність органів виконавчої влади з метою владно-організуючого впливу на відповідні суспільні відносини і процеси в економічній, соціально-культурній та адміністративно-політичній сферах, а також внутрішньоорганізаційну діяльність апарату всіх державних органів щодо забезпечення належного виконання покладених на них завдань, функцій і повноважень [2, с. 61].

На думку Ю. В. Ковбасюка під державним управлінням слід розуміти процес цілеспрямованого впливу суб'єкта державного управління, що представляє державну владу у вигляді спеціально утворених органів та їх системи, на об'єкт управління, яким є все суспільство або його частини, внаслідок якого задовольняються потреби держави і суспільства [8, с. 24].

Заслуговує на увагу визначення, надане В. Д. Бакуменком: державне управління – діяльність держави (органів державної влади), спрямована на створення умов для якнайповнішої реалізації функцій держави, основних прав і свобод громадян, узгодження різноманітних груп інтересів у суспільстві та між державою і суспільством, забезпечення суспільного розвитку відповідними ресурсами [10, с. 150].

Найбільш влучним, на наш погляд, є визначення, надане авторами посібника за загальною редакцією Н. Р. Нижник, де термін «державне управління» розглядається як практичний організуючий і регулюючий вплив держави на суспільну (публічну) життєдіяльність людей з метою її упорядкування, збереження і перетворення [9, с. 157].

Як бачимо, у вітчизняній науковій літературі немає загальновизнаного поняття державного управління, що зумовлюється різницею у підходах науковців до розв'язання цього важливого питання. На основі аналізу визначень сутності державного управління можна стверджувати про наявність притаманних йому загальних ознак, що позначаються переважною більшістю науковців, а саме, державне управління: визначається певною сферою суспільного життя; здійснюється спеціально утвореними органами (органами державної влади); має за мету реалізацію інтересів держави.

Водночас, як справедливо зазначає Т. Л. Сиволапенко, всі визначення державного управління містять вказівку на його головний зміст – цілеспрямований практичний вплив держави на суспільні відносини, мета якого – впорядкування, організація відповідної системи і надання на неї регулюючого впливу, тобто забезпечення її належного функціонування та можливої зміни [18, с. 6].

Таким чином, *державне управління можна визначити як цілеспрямований, організуючий та регулюючий вплив держави на суспільні процеси, поведінку та діяльність людей.*

Розгляд змістовного навантаження поняття «організаційно-правові засади державного управління» доречно розпочати із з'ясування поняття «засади». При цьому необхідно звернутися до словника сучасної української мови, де слово засади тлумачиться як основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки; спосіб, метод здійснення чогось [5, с. 419].

Заслуговує на увагу позиція М. І. Шатернікова, який характеризує категорію «засада» як визначальність, основоположність, загальнотеоретичну важливість досліджуваного явища [19, с. 109].

Варто зазначити, що вітчизняні дослідники не оминають своєю увагою проблеми визначення поняття «правові засади».

На основі наукових поглядів учених, К. В. Муравйовим досліджено теоретичні підходи щодо тлумачення поняття «правові засади». Дослідником виділено дві групи підходів до тлумачення цього поняття, а саме: ті, в яких засади отожднюються із принципами, тобто ці терміни застосовуються як синоніми; ті, в яких засади розуміються як сукупність нормативно-правових актів, положеннями яких визначаються ключові правові параметри та юридично значущі властивості того чи іншого питання, на врегулювання якого такі акти спрямовано [14].

Досить поширеним також є використання в науці державного управління терміну «організаційні засади». Спираючись на аналіз теоретичних напрацювань у цій галузі В. А. Яцук розкриває поняття «організаційні засади» як сукупність організаційних інструментів, за допомогою яких досягається налагодження, упорядкування, приведення чогось у систему або досягається поставлена мета [20, с. 9].

Звертаючись до «організаційно-правових засад державного управління» необхідно констатувати відчутний брак наукових доробок, в яких розглядаючи суть даного явища науковці надавали би визначення цьому поняттю.

Одна з небагатьох дослідників цього поняття, Н. В. Лукашук, визначає організаційно-правові засади державного управління в окремих сферах та галузях як сукупність правоположень, викладених у нормативно-правових актах, які регулюють правовідносини у відповідній сфері, та засадничих положень, якими визначалася організаційна будова та форми й методи діяльності суб'єкта управління [13, с. 20].

Зазначене визначення сформульовано науковцем на основі розгляду організаційно-правових засад державного управління як цілісної управлінської системи та виокремлення його окремих складових. Зокрема, авторка справедливо зазначає, що змістовно управлінська діяльність складається з певних правових форм (правовстановлення та правореалізація) та організаційних форм (організаційні дії і матеріально-технічні операції) [13, с. 15].

Якщо правова форма, зазначає науковець, передбачає імперативність і формальну визначеність у волевиявленні суб'єкта управління, то організаційні форми рухомі, динамічні, передбачають зіставлення різноманітних точок зору, дискусії, пошуки компромісів, розгляд альтернативних варіантів, ліній поведінки для досягнення поставлених цілей. Через них матеріалізуються правові форми управління, функціонує механізм реалізації права [там само].

Н. В. Лукашук слушно зазначає, що стійкість та довготривалість управлінських впливів у правовій формі забезпечуються передусім прийняттям нормативно-правових актів, які за своїми юридичними властивостями якраз і розраховані на тривале багаторазове застосування. Положення, викладені в таких актах, можна в широкому розумінні відносити до засадничих положень державного управління в певній галузі [13, с. 15-16]. Організаційні засади державного управління визначаються нею як положення-принципи, які втілюються в організаційній діяльності влади, а правові засади – як положення, які відображені в нормативно-правових актах. [13, с. 16].

Дослідницею справедливо наголошується, що практична реалізація принципів має спиратися на певне юридичне закріплення правообов'язків суб'єктів публічної влади у правових актах. У свою чергу, правові засади набувають практичного значення винятково за умови їх реалізації, у тому числі за допомогою організаційних засобів. Зазначене розглядається нею як підстави об'єднати організаційні і правові засади в єдину дефініцію «організаційно-правові засади», що означає сукупність закономірностей та принципів державного управління, втілених в організаційній діяльності та в нормативно-правових актах [там само].

Погоджуємося із запропонованим науковцем визначенням, де організаційно-правові засади державного управління розглядаються як органічне поєднання правоположень, закріплених у нормативно-правових актах, та принципів організаційної діяльності, які забезпечують цілеспрямованість і результативність державно-управлінського впливу на той чи інший об'єкт управління [там само].

Звертаючись до базового в українському законодавстві з питань цивільного захисту терміну «надзвичайна ситуація», виходячи з визначення, наданого Кодексом цивільного захисту України [11] та інших нормативно-правових актів, ґрунтуючись на висновках з доробків вітчизняних науковців та інших наукових джерел, що частково висвітлені автором у роботі [12], визначимо *НС як сукупність факторів, що порушують нормальні умови життєдіяльності населення внаслідок реалізації небезпек, ступінь (міра) яких характеризується ризиком.*

Поняття «ризик» широко вживається в багатьох суспільних і природничих науках. Здебільшого воно розуміється як поєднання ймовірності та наслідків настання несприятливих подій. Утім кожна з галузей науки має свій предмет і спрямованість дослідження ризику. Наприклад, виокремлюють політичний, економічний, соціальний, інформаційний та інші види ризику.

Законодавство у сфері цивільного захисту не визначає терміну «ризик». Це поняття законодавець встановив винятково щодо об'єктів підвищеної небезпеки [16], де ризик визначається як ступінь імовірності певної негативної події, яка може відбутися в певний час або за певних обставин на території об'єкта підвищеної небезпеки і/або за його межами.

Попри те, що в теорії безпеки на міждисциплінарному рівні уніфікованого визначення поняття «ризик» досі не запропоновано, все більше дослідників розуміють ризик як кількісну міру безпеки або шкалу, за допомогою якої можна порівнювати між собою різні види загроз і визначати відповідний рівень безпеки, тобто міру захищеності. В. П. Горбулін та А. Б. Качинський цілком слушно пропонують тлумачити «ризик» як прогнозовану векторну величину збитку, що може виникати внаслідок ухвалення рішень в умовах невизначеності та реалізації загрози. Ризик, за обґрунтованим визначенням цих науковців, є кількісною мірою безпеки, що дорівнює добутку ймовірності реалізації даної загрози на ймовірність величини (величину) можливого збитку від неї [6, с. 28].

Як бачимо, при визначенні поняття «ризик» ключовим є поняття «загроза».

На думку науковців, термін «загроза» відображає можливість чи неминучість виникнення соціальних, природних або техногенних явищ із прогнозованими, але неконтрольованими небажаними подіями, що можуть статись у певний момент часу в межах даної території, спричинити смерть людей чи завдати шкоди їхньому здоров'ю, призвести до матеріальних і фінансових збитків, погіршити стан довкілля тощо [6, с. 14].

Науковці підкреслюють, що з одного боку, загроза – це сукупність умов і факторів, що створюють небезпеку життєво важливим інтересам людини, суспільства й держави та стану навколишнього середовища. З іншого боку, загроза відображає якнайтісніший взаємозв'язок між життєво важливими інтересами людини, суспільства й держави [там само].

Як свідчить аналіз наукових праць, що враховують накопичені у світі наукові знання та практику зі зниження ризику катастроф (далі – ЗРК), НС вже не вважаються результатом суто зовнішніх впливів. Ризик НС визначається як показник комплексної взаємодії між зовнішніми загрозами та штучно створеними умовами впливу і уразливості.

Так О. Денисенко, наголошуючи на існуванні дуже значних відмінностей між світовим та традиційним українським баченням змісту категорії «ризик», визнає ризик реальною складовою суспільного життя, що потребує не лише оцінки та реагування на негативні події, але й включає інші важливі етапи, такі як пом'якшення ризику, готовність, відновлення та реконструкцію, що є складовими концепції управління ризиками [7, с. 77].

Термін «ризик» М. І. Балан пропонує розуміти як «можливість або небезпеку постати перед прикрими наслідками». При цьому дослідник наголошує, що терміном «ризик» у західній аналітичній традиції комплексно позначаються виклики, загрози та небезпеки. [3, с. 2-3].

Зауважимо, що в більш загальному плані ризик передбачає як негативні так і позитивні наслідки. Він є неодмінним супутником економічного розвитку. І якщо високий ризик визначає очікувані майбутні збитки то критичне його зниження буде мати негативне значення з точки зору втрачених можливостей для розвитку. А отже, *ризик можна визначити як рівень невизначеності результатів (негативних або позитивних) внаслідок обраної дії (або бездіяльності).*

На наше глибоке переконання, розглядаючи ризик лише з точки зору його негативних наслідків та пов'язуючи його із збитками у випадку реалізації небезпечної події, науковці здебільшого мають на увазі саме *ризик надзвичайних ситуацій*.

Проте, незважаючи на очевидну актуальність наукового опрацювання та законодавчого закріплення терміну «ризик надзвичайних ситуацій», у вітчизняному законодавстві до цього часу це поняття не отримало офіційного визначення. Тож питання щодо впровадження в українське законодавство терміну «ризик надзвичайних ситуацій» вважаємо доречним та нагальним, а тому уточнення його змісту вбачаємо одним із перспективних напрямів наукових досліджень.

Схвалена в 2014 році урядом Концепція управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру [17] не містить жодних визначень. Водночас, що цілком зрозуміле, поняття «ризик надзвичайних ситуацій» має співвідноситися з поняттям «ризик» виникнення надзвичайних ситуацій як більш загальне та похідне.

Узагальнюючи наукові підходи до визначення ризику надзвичайних ситуацій як об'єкту управління, головною метою державного управління ризиками НС А. В. Белоусов визначає попередження їх виникнення і розвитку. Наступна мета, на його думку, полягає у зниженні розмірів збитків та втрат від НС. І якщо перша мета знаходить свій розвиток у створенні і діяльності ЄДСЦЗ, то друга мета може бути досягнута тільки в ході злагодженої роботи всіх органів, сил і засобів, що приймають участь у ліквідації НС, наявністю чіткого плану дій, інформованості населення, наявністю матеріальних ресурсів і засобів захисту [4, с. 227].

Тож, *ризик надзвичайних ситуацій – це розрахований обсяг прогнозованих втрат від імовірних НС на певній території впродовж визначеного періоду часу. Це рівень небезпеки, що дорівнює добутку ймовірності виникнення конкретної НС на величину потенційних збитків від неї.*

КЦЗУ поділяє усі надзвичайні ситуації на НС техногенного характеру, природного характеру, соціальні та воєнні [11]. Такі види надзвичайних ситуацій визначаються залежно від характеру походження подій, що можуть зумовити їх виникнення. Зазначений підхід простежується й у визначенні понять «надзвичайна ситуація техногенного характеру», «надзвичайна ситуація природного характеру», що містяться у Класифікаторі НС [15]. Це дає підстави розглядати ризик надзвичайних ситуацій на основі джерел їх виникнення.

Отже, *ризик надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру* визначається нами як показник імовірності реалізації на певній території впродовж визначеного періоду часу природних і техногенних загроз у поєднанні з їх потенційними наслідками, що визначаються в залежності від розрахункової наявності в прогнозованих зонах НС людей, матеріальних і нематеріальних цінностей та рівнів їх уразливості, а також від часу дії щодо них небезпечних чинників.

Враховуючи сутність ризику, його зниження доцільно розглядати як зниження його складових, а саме імовірності виникнення небажаної події, присутності у зоні ризику людей та активів, рівнів їх уразливості, а також часу дії щодо них небезпечних чинників.

Таким чином, *зниження ризику – це практичні дії, спрямовані на виявлення та усунення причинних чинників потенційних негативних наслідків небезпеки.*

Широкий діапазон прикладів з усього світу демонструють успіхи в області зниження ризику катастроф та управління таким ризиком. Пошуковий ресурс «Академія Google» за запитом «disaster risk reduction» лише за 2018 рік пропонує для перегляду 9 570 статей, оприлюднених у наукових виданнях. Навіть переглянути назви такої кількості публікацій не уявляється можливим. Водночас головні ідеї та пріоритети детально прописані та постійно вдосконалюються в матеріалах ООН, у прийнятих на всесвітніх конференціях Хіоській рамковій програмі дій на 2005-2015 роки [21] та Сендайській рамковій програмі зі зниження ризику катастроф на 2015-2030 роки [23].

Необхідно зазначити, що в офіційних документах Організації об'єднаних націй термін «катастрофа» (англ. – «disaster») уживається незрівнянно частіше ніж термін «надзвичайна ситуація» (англ. – «emergency»). На підтвердження цьому зазначимо, що у глосарії термінів щодо ЗРК, напрацьованому Міжурядовою робочою групою експертів відкритого складу з індикаторів та термінології щодо зниження ризику катастроф [22] (далі – Глосарій ООН), термін «emergency» має явні ознаки другорядності, адже його визначення дається в анотації до терміну «disaster».

Термін «disaster» у Глосарії ООН визначається як серйозне порушення функціонування місцевої громади або суспільства в будь-якому масштабі внаслідок небезпечної події, що у поєднанні з умовами впливу, вразливості та потенціалу призводить до одного або декількох наслідків, таких як людські втрати, матеріальні, економічні та екологічні збитки і впливи [22, с. 13].

Слід також зазначити, що в Глосарії ООН окремої позиції для терміну «ризик» не відводиться. Водночас термін «ризик катастроф» (англ. – «disaster risk») значиться серед базових термінів та визначається як потенційні втрати життя, каліцтво, знищення або пошкодження активів, які можуть виникнути в системі, суспільстві чи спільноті за певний період часу, що визначаються імовірно як функція від небезпеки, експозиції, уразливості та потенціалу [22, с. 14].

Враховуючи визначення понять, що використовується в нормах міжнародного права зі зниження ризику катастроф, спираючись на запропоноване нами визначення «ризiku надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру» та інші терміни, поняття «*зниження ризику надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру*» пропонуємо вживати у значенні «*підвищення стійкості до загроз природного і техногенного характеру шляхом здійснення комплексних заходів, спрямованих на відвертання загроз, зниження концентрації у зонах небезпеки людей та активів, рівнів їх уразливості, а також підвищення готовності до реагування і відновлення*».

Необхідно зазначити, що вітчизняними науковцями напрацьовано значний доробок з питань державного управління в надзвичайних ситуаціях. Але, у своїй більшості, вони стосуються забезпечення готовності, реагування та ліквідації наслідків НС. Разом з тим слід констатувати, що сутність державного управління зниженням ризику надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, важливість якого в сучасних умовах невпинно зростає, в наукових працях наразі не розглядається. Зважаючи на те, що цей порівняно новий але перспективний напрям державного управління перебуває на початковому етапі концептуалізації понятійного апарату, вбачаємо за необхідне заповнити існуючу прогалину авторським визначенням.

Отже, *державне управління зниженням ризику надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру* можна розглядати як цілеспрямований, організуючий та регулюючий

вплив держави на суспільні процеси, поведінку та діяльність людей з метою практичної реалізації функцій і завдань держави, що випливають із необхідності мінімізації негативних наслідків у випадках реалізації загроз природного і техногенного характеру.

Варто зазначити, що попри очевидну важливість та безумовну необхідність підвищення ефективності державного управління у сфері зниження ризику НС, приведення національної нормативно-правової бази до міжнародних та європейських стандартів, цей напрямок на сьогодні ще не має необхідної підтримки у політичних, управлінських та наукових колах.

Це породжує значні труднощі інтерпретації у теорії державного управління понять, що стосуються зниження ризику НС, та у свою чергу зумовлює значні труднощі в оперуванні цими поняттями у практичній площині.

Окресливши понятійно-термінологічний апарат з питань організаційно-правових засад державного управління та зниження ризику НС можна підійти до формулювання узагальненого визначення.

Отже, *організаційно-правові засади державного управління зниженням ризику надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру* можна визначити як сукупність правоположень, викладених у нормативно-правових актах, які регулюють правовідносини у сфері протидії загрозам природного і техногенного характеру, та засадничих положень, якими визначаються організаційна будова та форми й методи діяльності суб'єктів управління.

Висновки. Таким чином, проаналізовано сутність та зміст таких категорій як «державне управління», «організаційно-правові засади державного управління», «зниження ризику надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру» та суміжні щодо них терміни. Запропоновано узагальнене визначення «організаційно-правових засад державного управління зниженням ризику надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру».

Наголошено, що у часи, коли в Україні триває процес усвідомлення та поглиблення загального уявлення про зниження ризику катастроф, питання про упорядкування відповідної термінології набуває важливого значення як атрибута сучасної європейської держави.

Ураховуючи викладене, перспективним напрямом досліджень з питань зниження ризику НС убачається опрацювання понятійно-термінологічного апарату в цій сфері державного управління, спрямоване на формування науково обґрунтованої термінологічної системи, з метою сприяння покращенню якості подальшого її нормативного закріплення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративне право: підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гаращук, В. В. Богущкий та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. – Х. : Право, 2010. – 624 с.
2. Адміністративне право України. Академічний курс. Підручник. У двох томах. – Т. 1. Загальна частина. / Ред. колегія: Авер'янов В. Б. (голова). – К., видавництво «Юридична думка», 2004. – 584 с.
3. Балан М. І. Суспільство ризику: дестабілізаційні можливості / М. І. Балан [Електронний ресурс] // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2019. – № 2. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1397>
4. Белоусов А. В. Наукові підходи до визначення ризику надзвичайних ситуацій як об'єкту управління / А. В. Белоусов // Наукові розвідки з державного та муніципального управління. – 2015. – № 1. – С. 224-235.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.] – К. ; Ірпін'я : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
6. Горбулін В. П. Засади національної безпеки України: підручник / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – К. : Інтертехнологія, 2009. – 272 с.
7. Денисенко О. Безпека території в зоні впливу великого міста: ризику, вразливість, нові управлінські підходи / О. Денисенко // Економічна та соціальна географія. – 2015. – Вип. 3. – С. 76-83. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esg_2015_3_13
8. Державне управління : підручник: у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К.; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. – Т. 1. – 564 с.
9. Державне управління в Україні: організаційно-правові засади : навч. посіб. / Н. Р. Нижник, С. Д. Дубенко, В. І. Мельниченко [та ін.] ; за заг. ред. Н. Р. Нижник ; Укр. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ: Вид-во УАДУ, 2002. – 164 с.
10. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна]. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.
11. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 р. № 5403-VI // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 89. – Ст. 3589.
12. Кравченко Р. А. До питання про стратегію зниження ризику надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру в Україні / Р. А. Кравченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2019. - № 13. - с.104-110.

13. Лукашук Н. В. Організаційно-правові засади державного управління у сфері енергоефективності України як предмет наукового осмислення / Н. В. Лукашук // Збірник наукових праць НАДУ при Президентові України. – К. : Вид-во НАДУ. – 2018. – Вип. 1. – С. 11-26.
14. Муравйов К. В. До проблеми визначення поняття «правові засади реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань» / К. В. Муравйов // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2014. – Серія ПРАВО. – Вип. 29. – Ч. 2. – Т. 4/2. – С. 154-157.
15. Національний класифікатор. Класифікатор надзвичайних ситуацій. ДК 019:2010. – К. : Держспоживстандарт України. – 2010. – 19 с.
16. Про об'єкти підвищеної небезпеки : Закон України від 8 січня 2001 р. № 2245-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 15. – Ст. 73.
17. Про схвалення Концепції управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру: розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 січня 2014 р. № 37-р // Офіц. вісн. України. – 2014. – № 10. – Ст. 333.
18. Сиволапенко Т. Л. Наукові підходи до вдосконалення механізмів організації стратегічного управління [Електронний ресурс] / Т. Л. Сиволапенко // Державне будівництво : електрон. наук. фахове вид. – 2018. – № 2. – С. 1-15. – Режим доступу: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2018-2/doc/1/1_3.pdf
19. Шатерніков М. І. Теоретичні підходи до визначення поняття «правові засади діяльності господарських судів» / М. І. Шатерніков // Європейські перспективи 2015. – № 6. – С. 108-112.
20. Яцук В. А. Організаційно-правові засади відповідальності органів місцевого самоврядування в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.04 / Яцук Вікторія Анатоліївна. – К., 2012. – 23 с.
21. Hyogo Framework for Action 2005 - 2015: Building the Resilience of Nations and Communities to Disasters [Electronic resource] // United Nations International Strategy for Disaster Reduction, Geneva, 2007. Available from https://www.unisdr.org/files/1037_hyogoframeworkforactionenglish.pdf
22. Report of the open-ended intergovernmental expert working group on indicators and terminology relating to disaster risk reduction [Electronic resource] // UNISDR, Geneva, Switzerland, 2016, 41 p. Available from https://www.preventionweb.net/files/50683_oiewgreportenglish.pdf
23. Resolution adopted by the General Assembly on 3 June 2015 : 69/283. Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030 [Electronic recourse] // United Nations, 2015, 24 p. Available from <http://www.preventionweb.net/files/resolutions/N1516716.pdf>